

**Grensoverschrijdend Inlenen van Arbeid in de
Bouwnijverheid**
Een branche-impressie

Arnoud Boeve
Docent Instituut voor Rechtenstudies

Expertisecentrum Grensoverschrijdend Inlenen van Arbeid
Lectoraat Flexicurity
Kenniscentrum Arbeid
Hanzehogeschool Groningen

Groningen, februari 2009

Het Kenniscentrum Arbeid (KCA) van de Hanzehogeschool Groningen levert via toegepast onderzoek een bijdrage aan de kenniscirculatie en innovatie op en rond de Noordelijke arbeidsmarkt. Het KCA bestaat uit vier samenwerkende lectoraten:

- Flexicurity
- Arbeidsparticipatie
- Arbeidsorganisatie en –productiviteit
- Duurzaam HRM-beleid

Dit Working Paper is een product van het Expertisecentrum Grensoverschrijdend Inlenen van Arbeid (GIA), dat in 2007 is opgericht door een Consortium onder leiding van het Kenniscentrum Arbeid van de Hanzehogeschool Groningen en daarnaast bestaand uit de Vereniging van Internationale Arbeidsbemiddelaars (VIA), MKB Noord, CNV en FNV.

Het Expertisecentrum is mogelijk gemaakt door een RAAK-MKB subsidie van de Stichting Innovatie Alliantie.

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	3
2.	De arbeidsmarkt van morgen.....	5
	2.1 Inleiding	5
	2.2 Economische ontwikkelingen.....	5
	2.3 Demografische ontwikkelingen	5
	2.4 Ontwikkelingen op de arbeidsmarkt.....	6
3	De bedrijfstak bouw	7
	3.1 Belang van de bedrijfstak bouw.....	8
	3.2 Ontwikkelingen binnen de bedrijfstak Bouw.....	7
	3.3 De arbeidsmarkt binnen de bouwsector	7
4.	Personeelsbehoefte in de bedrijfstak Bouw.....	9
	4.1 Inleiding	9
	4.2 Inleenarbeid	9
	4.3 In loondienst bij een bouwbedrijf.....	10
	4.4 Zelfstandige zonder Personeel (ZZP)	10
	4.5 Overtreding van regelgeving en sectorale initiatieven ter preventie.....	10
5.	Een blik vooruit.....	11

1 Inleiding

Op initiatief van de Vereniging van Internationale Arbeidsbemiddelaars (VIA) heeft het Kenniscentrum Arbeid van de Hanzehogeschool Groningen met en voor MKB-bedrijven het kenniscirculatieprogramma 'Grensoverschrijdend inlenen van arbeid' (GIA) ontwikkeld. Aanleiding was de ervaring dat product- en dienstinnovatie in de internationale arbeidsbemiddeling wordt bemoeilijkt door onduidelijkheid en onzekerheid. Bonafide arbeidsbemiddelaars en vakbonden klagen over malafide bedrijven die de regelgeving ontduiken en voor oneerlijke concurrentie zorgen. Potentiële klanten zijn onzeker over bonafide diensten die hen worden aangeboden en durven die niet te aanvaarden.

De eerste stap binnen het in 2007 gestarte GIA-programma was de oprichting van het Expertisecentrum Grensoverschrijdend inlenen van Arbeid door een consortium van de Hanzehogeschool Groningen, VIA, MKB Noord, CNV en FNV. Binnen het Expertisecentrum is vervolgens kennis opgebouwd over zich ontwikkelende constructies en praktijken rond arbeidsmigratie. Kernproduct is de website Grensoverschrijdend Inlenen van Arbeid, waarop op een toegankelijk wijze de belangrijkste juridische informatie over grensoverschrijdend inlenen van arbeid wordt gepresenteerd (www.arbeidsmigratie.eu). De website is op 12 februari 2009 met een congres in het SER-gebouw in Den Haag officieel gelanceerd.

Het Expertisecentrum GIA heeft zich daarbij georiënteerd op een aantal specifieke bedrijfstakken waar relatief veel grensoverschrijdend arbeidsverkeer bestaat. Eén van de bedrijfstakken is de bouwnijverheid. Hoewel het kenniscirculatieprogramma geen mogelijkheden bood tot uitgebreid empirisch onderzoek, zijn op basis van deskresearch de recente ontwikkelingen op het terrein van grensoverschrijdend inlenen van arbeid in de bouwnijverheid in kaart gebracht. Dit rapport geeft een samenvatting van de belangrijkste ontwikkelingen op dit terrein.

Het rapport is als volgt opgebouwd. Hoofdstuk 2 geeft in vogelvlucht een overzicht van de actuele situatie op de Nederlandse arbeidsmarkt. In hoofdstuk 3 volgt een toespitsing op de bouwmarkt aan de hand van een aantal relevante feiten en cijfers. De ontwikkelingen binnen de bedrijfstak op het gebied van grensoverschrijdend inlenen van arbeid komen vervolgens in hoofdstuk 4 aan de orde. Tenslotte blikken we in hoofdstuk 5 vooruit op de verdere ontwikkeling van (tijdelijke arbeids-)migratie in de bouwnijverheid.

2 De arbeidsmarkt van nu en morgen

2.1 Inleiding

Onder invloed van de economische ontwikkelingen zal de arbeidsmarkt de komende jaren ingrijpend veranderen. De maatschappij individualiseert (verschuivingen in verantwoordelijkheid in het sociaal stelsel), ontgroent en vergrijst. Die combinatie van ontgroening en vergrijzing dreigt op termijn voor een krappe arbeidsmarkt te zorgen. De verdere Europese integratie zal leiden tot een toenemende mobiliteit van werknemers. De komende jaren zal de arbeidsmarkt blijven flexibiliseren. Flexibele beloningstructuren en flexibeler arbeidsverhoudingen zullen verder in belang toenemen.

2.2 Economische ontwikkelingen

De wereldeconomie heeft de afgelopen jaren een sterke groei doorgemaakt. Begin 2008 is echter een afvlakking van deze groei te zien. In 2008 verwachtte de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) dat de Nederlandse economie in 2008 nog met 2,4% en in 2009 met 2,3% zou groeien. Het Centraal Plan Bureau (CPB) heeft in 2008 haar raming voor de groei van de Nederlandse economie in 2008 bijgesteld van 2,25% naar 1,75%. In 2006 en 2007 bedroeg deze groei nog 3% per jaar. Inmiddels zijn de cijfers onder invloed van de kredietcrisis fors bijgesteld. De economie zal in 2009 niet groeien, een krimp wordt zelfs niet uigesloten (NRC, 2008). Er zal sprake zijn van een inflatie van respectievelijk 2% in 2008 en 2,4% in 2009. In 2007 bedroeg de inflatie nog 1,6%. De stijgende inflatie zal samengaan met hogere looneisen van werknemers en oplopende loonkosten. Zo bedraagt de gemiddelde cao-stijging over alle sectoren 2,75% in 2007 en in 2008 naar verwachting 3,25%.

2.3 Demografische ontwikkelingen

De potentiële beroepsbevolking tussen 15-64 jaar zal vanaf 2008 licht dalen en wel met 0,2% per jaar. De ontgroening en vergrijzing van de beroepsbevolking gaat door. Het aandeel jonger dan 35 jaar binnen de beroepsbevolking daalt van 36% in 2006 naar 34% in 2012. Het aandeel ouder dan 45 jaar binnen de beroepsbevolking stijgt van 37% in 2006 naar 41% in 2012. De participatiegraad van de beroepsbevolking is door de positieve economische ontwikkelingen echter gestegen van 67% in 2001 tot 70% in 2007. Deze toename is vooral toe te schrijven aan vrouwen (van 56% in 2001 naar 61,6% in 2007) en ouderen. Doordat het aantal banen tot 2012 veel sterker toeneemt dan de beroepsbevolking zal de krapte op de arbeidsmarkt verder toenemen. Vooral in relatief vergrijzde sectoren zoals de land en tuinbouw zal een grote vervangingsvraag ontstaan (Portegijs et al 2006).

2.4 Ontwikkelingen op de arbeidsmarkt

Onder invloed van de geschetste economische en demografische ontwikkelingen is de arbeidsmarkt ingrijpend veranderd. Tussen het tweede kwartaal 2006 en 2007 nam het aantal banen toe met 207.000 tot een recordhoogte van 7,8 miljoen. De werkloosheid behoorde met 3,9% in 2007 al tot de laagste van Europa en nam tot in 2008 nog verder af.

De arbeidsparticipatie van vrouwen en ouderen is toegenomen. Doordat jongeren steeds langer doorstuderen is de arbeidsparticipatie van deze groep de afgelopen jaren afgenomen. Recent nam de arbeidsparticipatie van deze groep echter weer toe. Dit is waarschijnlijk te wijten aan de toename van het aantal bijbaantjes van scholieren en studenten. In 2006 hadden circa 65.000 jongeren geen baan en volgden geen opleiding. Van deze groep was circa 65% niet actief op zoek naar een baan. Hoewel de positie van allochtonen op de arbeidsmarkt de afgelopen jaren is verbeterd, is er nog steeds sprake van een achterstand. Uit een onderzoek van het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP, 2006) blijkt dat van de autochtonen die recentelijk het middelbaar beroepsonderwijs hebben verlaten 33% een tijdelijke aanstelling heeft (Portegijs et al, 2006). Bij allochtone jongeren ligt dit percentage rond de 50%.

De Noord-Nederlandse arbeidsmarkt heeft zich de laatste paar jaren spectaculair verbeterd. Het aantal niet-werkende werkzoekenden was eind december 2007 terug gelopen tot 58.000. Ten opzichte van eind 2004, toen de werkloosheid op haar hoogtepunt was, is dat een afname van ruim 30.000, ofwel een daling van maar liefst 34%. Daarmee volgen de noordelijke provincies de landelijke ontwikkeling op de voet want ook de werkloosheid voor Nederland als geheel daalde met 34%. In Groningen (-33%) en Drenthe (-32%) is de daling iets minder, maar in Friesland is de werkloosheid sinds 2004 zelfs met 38% afgenomen (Broersma et al., 2008).

De werkloosheid loopt sinds 2008 weer op, in heel Nederland en dus ook in het Noorden. Veel bedrijven vragen werktijdverkorting om de klap op te kunnen vangen zonder massaal personeel te hoeven ontslaan. Hoewel experts het er over eens zijn dat dit niets verandert aan het middellange termijn perspectief van een krappe Nederlandse arbeidsmarkt, betekent het landelijk en lokaal wel dat de werkloosheid op korte termijn oploopt en voor problemen zorgt voor individuele burgers, bedrijven en gemeenten.

De verdere uitbreiding van het vrij verkeer van werknemers uit de Europese Unie per 1 mei 2007 in Nederland heeft grensoverschrijdende arbeidsmobiliteit naar Nederland verder vergemakkelijkt. Voor Bulgaren en Roemenen is er wel nog steeds een tewerkstellingsvergunning (TWV) nodig. De krapte op de Nederlandse arbeidsmarkt zal de komende jaren in theorie ten dele kunnen worden opgevangen door de inzet van werknemers uit de nieuwe EU-lidstaten. In paragraaf 4 zullen we zien op welke wijze grensoverschrijdende arbeidsmigratie uit andere EU-landen is waar te nemen op de arbeidsmarkt in de bouwsector. Eerst schetsen we in hoofdstuk 3 de contouren van die sectorale arbeidsmarkt.

3 De bedrijfstak bouw

3.1 Belang van de bedrijfstak bouw

De bedrijfstak Bouw omvat een breed scala aan activiteiten: ze bestaat uit onder andere bouwbedrijven, stukadoorsbedrijven, schildersbedrijven en dakbedekkingbedrijven. De bouwsector wordt vaak onderverdeeld in twee grote segmenten: de burgerlijke- en utiliteitsbouw (B&U) en de grond-, water- en wegenbouw (GWW sector). Zoals in de inleiding aangegeven, beperken we ons in dit rapport tot de bouwnijverheid en de GWW sector.

3.2 Ontwikkelingen binnen de bedrijfstak Bouw

De bouwsector is de laatste paar jaren sterk gegroeid en veranderd. De bouwsector is een branche die meer dan gemiddeld onderhevig is aan conjuncturele schommelingen. Wanneer bedrijven en particulieren het vertrouwen in de economie hebben hervonden stijgt de vraag naar nieuwbouw en renovatie. Vanaf 2005 heeft er na de economische recessie weer groei plaatsgevonden in de gehele bouwsector. De recente kredietcrisis heeft nu weer een negatieve invloed op de bouwsector. Banken zijn voorzichtiger geworden met het verstrekken van kredieten aan bedrijven en particulieren. Dit treft niet zozeer de bestaande projecten maar vooral de projecten die in ontwikkeling zijn. Vooral de jaren 2009 en 2010 wordt een afname van de bouwproductie met 4,5% respectievelijk 5% verwacht (EIB, 2009). Dit geldt vooral in de woningbouw en de utiliteitsbouw. De productie binnen de woningbouw bedroeg in 2007 25,8 miljard, de utiliteitsbouw 15,7 miljard euro en de productie in de GWW sector bedroeg 13,1 miljard euro (Manshanden et al., 2007). De nieuwbouwproductie zal tot 2011 met ongeveer 20.000 afnemen. Vanaf 2011 verwacht het EIB weer een licht herstel. Het CBS verwacht tot en met 2013 een groei van 3% en een toename van 5% van het aantal vacatures.

3.3 De arbeidsmarkt binnen de bouwsector

De bouwsector kenmerkt zich door zijn hoge organisatiegraad. Ongeveer 36% van de werknemers in de bouwnijverheid is aangesloten bij een vakbond. De invloed van de bouwbonden is in verhouding ten opzichte van andere bedrijfstakken relatief hoog (CBS 2007).

De bouwsector heeft jaarlijks 25.000 nieuwe mensen nodig. Er is niet alleen een grote vervangingsvraag vanwege de vergrijzing, maar ook door een bovengemiddelde tussentijdse uitstroom naar andere bedrijfstakken. De uitstroom in de bouwnijverheid bedraagt ongeveer 9% per jaar. Tegelijkertijd daalt de belangstelling onder jongeren om in de bouw te gaan werken. Bouwbedrijven moeten steeds meer moeite doen om werknemers vast te houden. Er was de laatste jaren sprake van een concurrentieslag om personeel binnen te halen en te houden.

Door middel van verbeterde arbeidsvoorwaarden wordt getracht goede werknemers binnen te halen en te behouden. Buitenlandse werknemers en uitzendkrachten kunnen de druk van het tekort op de arbeidsmarkt weliswaar verminderen, maar lossen hiermee het probleem van de sector niet op. Bouwend Nederland bepleit dat binnen het onderwijs, dus al vanaf de basisschool, duidelijk moet worden gemaakt dat de bouw belangrijk, maar ook interessant is (Cobouw, 2008). Op het VMBO en MBO moeten leerlingen ervan overtuigd worden dat werken in de bouwsector hoogwaardig werk biedt en kan concurreren met een kantoorbaan. Daarnaast heeft Bouwend Nederland met het ministerie van Defensie een intentieverklaring ondertekend om meer militairen na hun dienstdaag door te laten stromen naar de bouw.

Naast werknemers in loondienst wordt relatief meer dan in andere sectoren bouwarbeid verricht door Zelfstandigen zonder Personeel (ZZP). Het aantal ZZP'ers in de Nederlandse bouw is de afgelopen jaren explosief gestegen. In 2006 waren er volgens het CBS 53.360 ZZP'ers in de bouw. Dat betekende een explosieve groei van ruim 30% in vijf jaar (tabel 1).

Tabel 1

	2002	2003	2004	2005	2006
Aantal ZZP'ers in de bouwnijverheid	39.880	41.115	43.915	46.355	53.360

Bron: CBS.

De Arbeidsinspectie voerde in 2007 diverse gerichte controles uit bij bouwbedrijven. Inspecteurs deelden in 2007 totaal 210 boetes uit voor een bedrag van ruim 2 miljoen euro. De Arbeidsinspectie constateert dat het risico van een ongeval in de bouwsector het hoogste scoort van alle overige sectoren. Ten opzichte van het gemiddelde scoort deze sector 4 tot 5 keer hoger. De ernst van deze problematiek hangt samen met de organisatie van het bouwproces, waarbij werkgevers en werknemers op steeds wisselende locaties met anderen moeten samenwerken. Arbouw en Aboma Keboma geven voorlichting over arbeidsomstandigheden en veiligheid op het werk en dienen als klankbord voor deze sector (Arbeidsinspectie, 2007).

4 Personeelsbehoefte in de bedrijfstak Bouw

4.1 Inleiding

Er is de afgelopen jaren sprake van een toename van het aantal buitenlandse arbeiders op de Nederlandse bouwplaatsen, in het bijzonder uit de Oost-Europese lidstaten die op 1 mei 2004 zijn toegetreden tot de EU. In totaal zijn er in mei 2004 tien landen toegetreden waarvan acht uit Midden- en Oost-Europa (MOE-landen), namelijk Polen, Hongarije, Tsjechië, Slowakije, Estland, Letland, Litouwen, Slovenië. Daarnaast zijn in mei 2004 Malta en Cyprus toegetreden, maar voor werknemers uit deze landen gold direct vrij verkeer en was geen tewerkstellingsvergunning (TWV) nodig. Vanaf 1 mei 2007 hoeven ook de werknemers uit de MOE-landen geen TWV meer in het bezit te hebben om in Nederland te kunnen werken.

Begin 2008 waren naar schatting tenminste 100.000 MOE-landers werkzaam in Nederland (van den Berg et al., 2008). In maart 2008 waren 75.256 MOE-landers als werknemer bij het UWV geregistreerd. 90% daarvan is afkomstig uit Polen (van den Berg et al., 2008). In de meeste gevallen werken ze hier als uitzendkracht via een uitzendbureau. Daarnaast werken sommigen zelfstandig, als ZZP'er, terwijl anderen in (tijdelijke) loondienst zijn bij een werkgever (zoals een bouwbedrijf).

Volgens de kerncijfers van Bouwend Nederland zijn er momenteel ongeveer 390.000 mensen werkzaam in de bouwnijverheid. Circa 5% van de werknemers is afkomstig uit een ander EU-land (vooral Polen).

In januari 2007 kende de bouw 105.340 ondernemers. Daarvan waren er 4.197 Pools (van den Berg et al., 2008). Het ligt in de rede dat het leeuwendeel van die Polen ZZP'er is.

4.2 Inleenarbeid

Jarenlang was het verboden om als uitzendkracht werkzaam te zijn in de bouw. Dat verbod was ingegeven door de wens om zwart werk en koppelbaaspraktijken te ontmoedigen. Inmiddels is dat verbod verdwenen en zijn er diverse uitzendbureaus die hun werknemers aanbieden binnen deze sector.

Voor (buitenlandse) uitzendkrachten is, naast de CAO voor het Bouwbedrijf, de uitzend-cao relevant. De ABU/NBBU CAO 2004-2009 is algemeen verbindend verklaard en geldt voor de in Nederland werkzame uitzendkrachten. Buitenlandse bedrijven die in Nederland uitzendkrachten tewerkstellen dienen de CAO-bepalingen uit de CAO toe te passen. Dit geldt voor werkgevers die meer dan 50% van de loonsom uitzendt in de bouwnijverheid. Inmiddels is er een principe-akkoord voor een nieuwe ABU/NBBU cao per 1 april 2009.

Naast veel legale uitzendbureaus is het probleem dat er ook koppelbazen actief zijn die zich niet aan (alle) regels houden. Sommigen werven via advertenties met slechts een 06-nummer. Hun MOE-werknemers zijn zich doorgaans van geen kwaad bewust. De ABU schat dat er ongeveer 6500 malafide uitzendbureaus zijn in

Nederland. Volgens schattingen gaat hier ongeveer 1 miljard euro in om (NRC, 10 juni 2008).

Een manier om kaf van koren te helpen scheiden is certificering. De Stichting Normering Arbeid certificeert uitzendbureaus conform de NEN 4400-02 norm. Het register van gecertificeerde bedrijven is te vinden op www.normeringarbeid.nl. Bedrijven die werknemers inhuren via niet-gecertificeerde uitzendbureaus zullen aansprakelijk worden gesteld voor het betalen van het loon tot het niveau van het wettelijk minimumloon.

4.3 In loondienst bij een bouwbedrijf

Op grond van artikel 92 van de CAO voor de Bouwnijverheid dienen buitenlandse ondernemingen diverse CAO-bepalingen toe te passen op werknemers die tijdelijk in Nederland tewerk worden gesteld. Gedurende de periode dat de CAO niet algemeen verbindend is verklaard gelden de minimumnormen. Dat is vastgelegd in de Wet Arbeidsvoorwaarden Grensoverschrijdende Arbeid (WAGA). Over Poolse werknemers in loondienst bij bouwbedrijven als groep is verder weinig bekend. Het vermoeden bestaat dat dit de minst voorkomende vorm van grensoverschrijdend inlenen van arbeid is: er wordt relatief vaker gebruik gemaakt van buitenlandse uitzendkrachten en van buitenlandse ZZP'ers.

4.4 Zelfstandige zonder Personeel (ZZP)

In januari 2007 kende de bouw 105.340 ondernemers ingeschreven bij de Kamer van Koophandel (van den Berg et al., 2008). Daarvan waren er 4.197 Pools. Vermoedelijk waren de meeste Polen ZZP'er. ZZP'ers uit de MOE-landen hoeven echter niet in Nederland ingeschreven te staan; een inschrijving in hun thuisland is voldoende. Er zijn signalen dat juist in de bouw veel ZZP'ers uit MOE-landen werkzaam zijn die niet in Nederland zijn ingeschreven (van den Berg et al., 2008). Volgens de Aannemersfederatie zijn er bijvoorbeeld maar liefst 70.000 Poolse werknemers actief in de bouw, waarvan zo'n 55.000 zzp'ers (van den Berg et al., 2008). MOE-landers werken vooral in het ruwbouwwerk.

4.5 Overtreding van regelgeving en sectorale initiatieven ter preventie

Hoewel de precieze omvang dus niet zeker is, is in elk geval in de bouw de indruk dat het aantal ZZP'ers uit de MOE-landen groeit. Sociale partners vermoeden dat er veel met schijnconstructies wordt gewerkt omdat ze een bedrag uitbetaald krijgen via een commissionair, via een detacheerder voor een klus bij een particulier of via een bouwbedrijf. Daarnaast zijn er geluiden dat werknemers zowel in Polen als in Nederland een contract moeten tekenen, waarbij het Nederlandse contract een onderaanneming afspraak blijkt te zijn en men dus feitelijk geen werknemer is (van den Berg et al, 2008). De sociale partners in de bouw zijn dus bezorgd over

aspecten van de komst van ZZP'ers uit de MOE-landen. Ze constateren dat er aannemers zijn die beneden de gangbare prijs offertes uitbrengen. Sterke prijsconcurrentie is mogelijk door te werken met goedkopere ZZP'ers uit MOE-landen. De aannemers die niet met de prijs kunnen stunts, missen hierdoor offertes en ervaren dit wel degelijk als verdringing (van den Berg et al., 2008).

Sociale partners in de bouw hadden zelf een eerste aanspreekpunt opgericht voor vragen over illegale arbeid in de bouwsector. Dat Bureau Naleving is per 1 januari 2008 volledig opgegaan in het Technisch Bureau Bouwnijverheid (TBBouw). Bouwend Nederland publiceerde in 2006 al een folder voor haar leden over dit thema (Bouwend Nederland, 2006). De vakbonden in de bedrijfstak zijn zelf diverse initiatieven gestart richting arbeidskrachten uit MOE-landen (van den Berg et al., 2008). CNV Bedrijvenbond en CNV Hout en Bouw hebben gezamenlijk dienstverlening ontwikkeld. Hiervoor wordt nauw samengewerkt met Poolse vrijwilligers die de Nederlandse taal goed beheersen. Deze zijn meerdere dagdelen en avonden per week telefonisch beschikbaar voor vragen. Daarnaast vertalen zij vragen van Poolse werknemers opdat de kwestiebehandelaren deze kunnen aannemen en uitzoeken. Het antwoord van de kwestiebehandelaren wordt dan weer terug in het Pools vertaald. Verder zijn er verschillende brochures en een website opgesteld die verwijzen naar dit initiatief, zijn er informatieavonden in kerken georganiseerd en is het de bedoeling dat er voor Poolse leden een blad wordt uitgegeven. Kolega (www.fnvbouw.nl/kolega) is een initiatief van FNV Bouw om Poolse werknemers in Nederland te organiseren. Twee Pools sprekende medewerkers van de bond gaan langs bouwplaatsen en andere plekken waar veel Polen samenkomen zoals de kerk en buurtwinkels. Het initiatief is per 1 januari 2008 volledig opgenomen in de organisatie van FNV Bouw.

5 Een blik vooruit

De vraag is hoe de (tijdelijke arbeids)migratie vanuit Oost-Europa zich in de toekomst zal ontwikkelen. Blijven de Oost-Europeanen (komen) of gaan ze terug? Voor de hele arbeidsmarkt geeft de Raad voor Werk en Inkomen daarover in haar laatste jaarlijkse arbeidsmarktanalyse de volgende bespiegelingen (RWI, 2008). Naar verwachting zal de groei van de tijdelijke arbeidsmigratie vanuit Oost-Europa nog wel een aantal jaren aanhouden. Het toenemend aanbod van goedkope lijndiensten (per bus maar ook per vliegtuig) speelt hierin ook een rol. Op de langere termijn zal de economische ontwikkeling in de nieuwe EU-lidstaten van doorslaggevende betekenis zijn. De meeste onderzoeken waarin stromen van (tijdelijke arbeids)migranten vanuit de nieuwe EU-lidstaten naar West-Europese landen (van MOE-8 naar EU-15) worden geprognosticeerd, gaan uit van (een zekere mate van) convergentie (CPB, 2004). Voor Oost-Europeanen wordt bij een goed lopende binnenlandse economie de (financiële) noodzaak om (tijdelijk) in het buitenland te gaan werken minder. Op dit moment werken er bijvoorbeeld al niet veel Tsjechen in West-Europa, om de eenvoudige reden dat dat land zelf relatief welvarend is. De European Bank for Reconstruction and Development (EBRD), ook wel bekend als de Oost-Europabank, meldde vorig jaar dat doordat veel Polen in West-Europa zijn gaan werken er in dat land een arbeidstekort is ontstaan (EBRD, 2007). Daardoor stijgen de lonen in Polen nu scherp. Dat in combinatie met de sterke economische groei zou er volgens de EBRD toe kunnen leiden dat de Polen weer terug naar huis gaan. Ook Roemenië heeft ondertussen te kampen met een arbeidstekort. Doordat de afgelopen jaren zo'n twee miljoen Roemenen hun land hebben verlaten om in West-Europa (met name in Spanje en Italië) aan het werk te gaan, kunnen een half miljoen vacatures niet worden vervuld (vooral in de bouw, de auto- en de machine-industrie).

De groei in de bouw zou de komende jaren, zo was de voorspelling, worden afgeremd door een tekort aan werknemers in de sector. De oorzaak hiervan was de lage instroom van leerlingen binnen de gehele bouwsector en de relatieve grote uitstroom van werknemers naar andere sectoren. Het dreigende tekort was niet alleen onder het technische personeel, maar ook bij het midden- en hoger kader dreigde een steeds groter tekort aan vakbekwaam personeel.

De nu inzettende economische recessie matigt dat tekort op de lange termijn. Het is gebruikelijk dat flexwerkers (met name ook uitzendkrachten) en ZZP'ers oververtegenwoordigd zijn onder de eerste slachtoffers van een inzettende recessie: juist zij zijn vaak als eerste de dupe van het niet verlengen van tijdelijke contracten en een terugloop van het aantal te gunnen opdrachten. Nadat deze eerst klap zo hard bij deze groepen valt, profiteren zij vaak als eerste weer van de volgende economische opgang: werkgevers durven na een recessie nog niet meteen zelf weer op grote schaal personeel in loondienst te nemen.

Hoe dit per saldo uitpakt voor de specifieke groep van arbeidskrachten uit de MOE-landen op de bouwmarkt is lastig te voorspellen. Op de korte termijn is hier minder vraag naar arbeid, maar tegelijkertijd geldt dat ook voor hun eigen landen, waardoor de drempel misschien nog lager wordt om hier werk te komen zoeken. En terwijl de vraag naar arbeid hier lager wordt, wordt de prijsconcurrentie nog scherper – waardoor misschien onbedoeld nog meer partijen bewust of

onbewust in zee gaan met (schijn)zelfstandigen. Op de middellange termijn blijft de verwachting dat de bouwarbeidsmarkt in Nederland te maken zal krijgen met krapte, waarbij het inlenen arbeidskracht uit andere EU-landen één van meerdere mogelijke strategieën is om personeelstekorten te voorkomen.

Literatuur

Arbeidsinspectie (2007). Jaarverslag 2007. Den Haag: Arbeidsinspectie.

Berg, N. van den, M. Bukman, & C. van Rij (2008). *De Europese grenzen verlegd. Evaluatie flankerend beleid vrij verkeer van werknemers MOE-landen*. Amsterdam: Regioplan Beleidsonderzoek.

Bouwend Nederland (2006). *Aan de slag met buitenlandse arbeidskrachten*. Den Haag: Bouwend Nederland.

Broersma, L. T. Stelder & J. van Dijk (2008). *Noordelijke Arbeidsmarktverkenning 2008*. Groningen: RUG.

Cobouw (2008). 'Bouwend Nederland onderwijs en arbeidsmarkt.' In: *Cobouw*, 7 november 2008

CPB (Centraal Planbureau) (2004). *Arbeidsmigratie uit de Midden- en Oost-Europesetoetredingslanden*. Den Haag: CPB.

CWI (Centrum voor Werk en Inkomen) (2007). *Jaarplan 2007*. Amsterdam: CWI.

CWI (Centrum voor Werk en Inkomen) (2008). *Arbeidsmarktprognose 2008-2013*. Amsterdam: CWI.

EBRD (European Bank for Reconstruction and Development) (2007). *The Transition Report 2007: People in transition*. London: EBRD.

EIB (Economisch Instituut voor de Bouwnijverheid) (2009). *Verwachtingen bouwproductie en werkgelegenheid 2009 (persbericht)*. Amsterdam: EIB.

Heyma, A., E. Berkhout, S. van der Werff & B. Hof (2008). *De economische impact van arbeidsmigratie uit de MOE-landen, Bulgarije en Roemenië*. Amsterdam: SEO.

Manshanden, W., J. van Brussel & W. Jonkhof (2007). *Bouwprognoses 2006-2011*. Hoofddorp: TNO.

NRC (2008). 'De koppelbaas is terug.' In: *NRC Handelsblad*. 10 juni 2008.

RWI (Raad voor Werk en Inkomen) (2008). *Arbeidsmarktanalyse 2008*. Den Haag: RWI.

Geraadpleegde internetsites:

http://www.werk.nl/portal/page/portal/werk_nl_bestanden/bestanden/cwidienstverlening/CWI%20-%20Werkgeverssheets%20-%20TWV.pdf Tewerkstellingsvergunningen (TWV) voor buitenlandse werknemers

<http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/0087898E-C7E3-40ED-8885-590390DBF54C/0/2007k1v4p07artpdf.pdf> J. van Cruchten en R. Kuijpers; Vakbeweging en organisatiegraad van werknemers

http://www.cpb.nl/nl/news/2008_37.html) Persbericht 37 CPB, 8 december 2008, Nederlandse economie krimpt volgend jaar ³/₄%; licht herstel in 2010.